

den fase, hvor præferenceforskydningen finder sted. Som i privatforbruget vil erfaringerne ikke stå mål med forventningerne. Der er således en iboende asymmetri mellem præferencerne for privatforbrug og præferencerne for offentlige sysler. Den skuffede forbruger kan til enhver tid forsøge at skifte over til andre former for privatforbrug. Deltagelsen i det offentlige liv sker derimod på bekostning af tid, som kunne være anvendt til private gøremål. Tidsfaktoren er derfor kritisk for de borgere, som vælger at deltage mere aktivt i det offentlige liv. De fleste af dem vil opleve, at politiske aktiviteter tager langt mere tid end de, berusede som de er af forventningens glæde, havde påregnet. Dertil kommer, at de positive erfaringer, som den aktive borger havde sat næsen op efter, ikke altid viser sig at have den forventede kvalitet. Hvis man vil undgå at få beskidte hænder, må man således ofte holde sig på afstand af det, der ofte betegnes som de politiske spil. Men hvad har man så i sin renfærdighed ud af en udvidet politisk deltagelse?

Grunden er således lagt for en ny privatiseringsbølge, hvor de politisk aktive begynder at interessere sig for, hvorledes de som forbrugere kan få mest muligt ud af deres situation. Fristelsen til at tage mod bestikkelse stiger, siger Hirschman. Det kunne tilføjes, at andre muligheder, som jagten på frynsegoder, ben eller introduktionen af slack i de organisationer, hvor de tidligere entusiastisk aktive har engageret sig, kunne være andre og måske mere nærliggende muligheder. Tilsvarende vil disse aktive borgere i stigende grad få øjnene op for de fordele, der kan være forbundet med en free rider-adfærd. Til sidst sker der måske et nyt grundlæggende præferenceskift, som får borgerne til påny at slå sig løs i rollen som forbrugere: »The only trouble is that our enthusiastic privatized citizen is now going to meet with the various disappointments which have been set out in the first sections of this essay« (p. 130), konkluderer Hirschman, da han slutter cirklen.

Jørgen Grønnegård Christensen

Gordon W. Prange. *At Dawn We Slept. The Untold Story of Pearl Harbor*. London: Michael Joseph, 1982, 873 s., 193,00 kr.

Da japanske hangarskibsfly ved solopgang den 7. december 1941 angreb den amerikanske stillehavsflådes leje, ændredes vilkårene for amerikansk politik på såvel kort som længere sigt. Det overraskende angreb fjernede med et slag den amerikanske offentligheds tøvende holdning til krigsdeltagelse. Herudover medførte skammen over at være blevet taget på sengen, at et par generationer af amerikanere blev beslutsomme tilhængere af et højt forsvarsberedskab i fredstid - et brud på anglo-saksisk sædvane. Begivenhederne i Korea fem år efter fredsslutningen modvirkede enhver tilbøjelighed til tilbagefald.

Ydmygelsen ledte umiddelbart til en jagt på syndebukke, først i en række

den fase, hvor præferenceforskydningen finder sted. Som i privatforbruget vil erfaringerne ikke stå mål med forventningerne. Der er således en iboende asymmetri mellem præferencerne for privatforbrug og præferencerne for offentlige sysler. Den skuffede forbruger kan til enhver tid forsøge at skifte over til andre former for privatforbrug. Deltagelsen i det offentlige liv sker derimod på bekostning af tid, som kunne være anvendt til private gøremål. Tidsfaktoren er derfor kritisk for de borgere, som vælger at deltage mere aktivt i det offentlige liv. De fleste af dem vil opleve, at politiske aktiviteter tager langt mere tid end de, berusede som de er af forventningens glæde, havde påregnet. Dertil kommer, at de positive erfaringer, som den aktive borger havde sat næsen op efter, ikke altid viser sig at have den forventede kvalitet. Hvis man vil undgå at få beskidte hænder, må man således ofte holde sig på afstand af det, der ofte betegnes som de politiske spil. Men hvad har man så i sin renfærdighed ud af en udvidet politisk deltagelse?

Grunden er således lagt for en ny privatiseringsbølge, hvor de politisk aktive begynder at interessere sig for, hvorledes de som forbrugere kan få mest muligt ud af deres situation. Fristelsen til at tage mod bestikkelse stiger, siger Hirschman. Det kunne tilføjes, at andre muligheder, som jagten på frynsegoder, ben eller introduktionen af slack i de organisationer, hvor de tidligere entusiastisk aktive har engageret sig, kunne være andre og måske mere nærliggende muligheder. Tilsvarende vil disse aktive borgere i stigende grad få øjnene op for de fordele, der kan være forbundet med en free rider-adfærd. Til sidst sker der måske et nyt grundlæggende præferenceskift, som får borgerne til påny at slå sig løs i rollen som forbrugere: »The only trouble is that our enthusiastic privatized citizen is now going to meet with the various disappointments which have been set out in the first sections of this essay« (p. 130), konkluderer Hirschman, da han slutter cirklen.

Jørgen Grønnegård Christensen

Gordon W. Prange. *At Dawn We Slept. The Untold Story of Pearl Harbor*. London: Michael Joseph, 1982, 873 s., 193,00 kr.

Da japanske hangarskibsfly ved solopgang den 7. december 1941 angreb den amerikanske stillehavsflådes leje, ændredes vilkårene for amerikansk politik på såvel kort som længere sigt. Det overraskende angreb fjernede med et slag den amerikanske offentligheds tøvende holdning til krigsdeltagelse. Herudover medførte skammen over at være blevet taget på sengen, at et par generationer af amerikanere blev beslutsomme tilhængere af et højt forsvarsberedskab i fredstid - et brud på anglo-saksisk sædvane. Begivenhederne i Korea fem år efter fredsslutningen modvirkede enhver tilbøjelighed til tilbagefald.

Ydmygelsen ledte umiddelbart til en jagt på syndebukke, først i en række

undersøgelseskommissioner, siden i en strøm af bøger. Der måtte være personer, der ved inkompetence eller ved tilbageholdelse af viden havde været medskyldige i det utroligt dristige japanske angrebs succes.

Ved sin fair og veldokumenterede beskrivelse af såvel nøglepersonerne som de organisationer - efterretningstjenester og kommandomyndigheder - som de leder eller indgår i, placerer denne bog sig som den hidtil mest troværdige. Prange er ikke kommet sovende til denne troværdighed. Han anvendte de sidste 37 år af sit liv til at studere angrebet, dets forhistorie og efterspil. Hans arbejde blev indledt, da han i årene efter krigen gjorde tjeneste som historiker tilknyttet US Navy i Japan. Det fortsatte, da han herefter var knyttet til flådestabens efterretningsafdeling, og afsluttedes, medens han var professor ved Maryland Universitet. Ved sin død i 1980 efterlod Prange et manuskript på 3500 sider, som af to af hans tidligere studenter blev reduceret til en bog på 873 sider.

Bogens fortælling starter i januar 1941, hvor den japanske flådechef i et brev til sin ven flådeministeren foreslår en operation, der kan afgøre krigen på dennes første dag. Herfra føres man gennem en parallel beskrivelse af planlægning og forberedelser på amerikansk og japansk side frem til selve angrebet, der beskrives i detaljer. Bogen slutter med en beskrivelse af undersøgelseskommissionernes forsøg på at placere ansvaret.

Prange kaster med sin beskrivelse et klart lys over forløbet af to typer operativ planlægning. På den ene side står japanernes målrettede forberedelse af aggressionen, på den anden side amerikanernes forberedelse af reaktioner på mere eller mindre sandsynlige japanske træk. På den ene side planlægningen i et system, hvor den politiske ledelse er lig med eller underlagt den militære, på den anden side et system, hvor de militære midler i fredstid blot er ét af flere politiske instrumenter. Udviklingen følges på det centrale beslutningsniveau, i de centrale efterretningstjenester og stabe og i de lokale, ansvarlige hovedkvarterer. Problemer skabt af lederstil, det militære avancementssystem i fred, utilstrækkelig informationsstrøm mellem de centrale og lokale niveauer, uhensigtsmæssig ansvarsfordeling med hensyn til vurdering af efterretninger, utilstrækkelig koordination mellem tjenestegrene og værn, for ringe forståelse af den nye teknologi for specielt søkrigens vilkår - alt dette hæmmer de af sagens natur mindre målrettede amerikanske forberedelser og er med til at sikre den japanske succes. Nogle af de samme problemer findes på japansk side, men dér får de bl.a. på grund af stor vilje til at udnytte yngre officerers ekspertise, den japanske flådechefs personlighed - samt simpelt held - ingen væsentlig indflydelse under denne operation.

Bogens beskrivelse er et lærestykke i, hvor vanskeligt det er at forberede et forsvar, når man er bundet til at lade modparten have det første træk. Den part, der således er givet initiativet, kan forberede netop den operation, som af forsvareren må vurderes som mest risikabel og derfor mindst sandsynlig. Forsvareren vil altid være tvunget til at anvende de begrænsede ressourcer til at opstille parader for modpartens mest sandsynlige aggressionsmuligheder. Angriberen kan i langt højere grad målrette sin træning og materialeudvikling, således at det, som forsvareren må vurdere som uigennemførligt med standarduddannelse og standardmateriel, nu bliver muligt.

Det var almindeligt kendt, at flykastede torpedoer ikke kunne anvendes på

vanddybder, der var så beskedne som i Pearl Harbor. Det umulige blev imidlertid muliggjort ved en målrettet materialeudvikling og træning i månederne før angrebet. Det var ligeledes almindeligt kendt, at hovedparten af den japanske flåde - bl.a. flere af de største hangarskibe - kun havde en relativt begrænset aktionsradius. Dette udelukkede sammen med vejret i Det nordlige Stillehav om efteråret, der gjorde tankning til søs næsten umulig, en operation som den gennemførte. Gennem øvelse i tankning, accept af risikoen ved at sejle med ekstra brændstof og held med vejret blev det umulige muligt.

I en betydelig del af den hidtidige litteratur om Pearl Harbor har man søgt at påvise, at den amerikanske regering bevidst - gennem sin sanktionspolitik - presede Japan ind i krigen. Man har endvidere søgt at vise, at præsidenten havde forhåndsviden om det japanske angreb på Pearl Harbor. Prange afviser på grundlag af sin undersøgelse denne - revisionistiske - skoles opfattelse. Præsidenten og hans nærmeste rådgivere ønskede fred med Japan. Sanktionspolitikken skulle gennem sin effektivitet tvinge Japan til at vise tilbageholdenhed i sin ekspansionspolitik. Man ønskede at have ryggen fri til den krig med Tyskland, som man var i gang med bevidst at fremprovokere med sin politik. Man havde kun en »én-oceansflåde«, der i størst mulig udstrækning skulle samles i Atlanterhavet. Man havde ingen forhåndsviden om de japanske hensigter om at angribe Pearl Harbor. At et sådant angreb ikke kunne udelukkes helt var ganske vist erkendt i dele af forsvarsbureaukratiet og efterretningsvæsenerne. Men der er langt fra en erkendelse af en sådan mulighed i en del af bureaukratiet til, at man når til en forelæggelse for beslutningstagerne - selv i en situation, hvor der er tale om en velfungerende efterretningstjeneste. Man kan erinde sig situationen i Israel op til Yom Kippurkrigen. I Washington i 1941 var der ikke tale om en sådan velsmurt maskine. Man var i gang med en ekspansion og omstrukturering og hæmmet af betydelige begrænsninger i behandlingen af opsnappe japanske kodemeddelelser. Hvad der i dag kan synes som et relativt fuldstændigt efterretningsgrundlag, var det ikke nødvendigvis før angrebet. Det er i øvrigt ikke let at konkludere på grundlag af efterretninger, der tyder på, at modparten er i gang med en operation, som - om overhovedet mulig - ville være ekstremt risikabel. Det er også svært at drage konklusioner, der går på tværs af det man ønsker.

På denne anmelder virker bogens forklaringer fuldt overbevisende. Det er rigtigt - som anført af Gordon Heyd Evans i sin anmeldelse i *Proceedings'* septembernummer 1982 - at ikke alle forhold, der taler for forhåndsviden, er medtaget af Prange. De understreger imidlertid blot, at efterretningsgrundlaget - når det i dag samles fra alle hjørner af bureaukratiet - synes at lede til én konklusion, når man samtidig udelukker alle øvrige dele af efterretningsbilledet.

Bogen er ikke den sidste om emnet. Det er imidlertid efter denne anmelders mening ikke sandsynligt, at kommende værker i nogen væsentlig grad vil rokke ved Pranges centrale konklusioner. De bygger på delvis et kildegrundlag, der ikke lader sig genskabe. Prange interviewede relativt kort tid efter begivenhederne 181 nøglepersoner. Ikke mindst personskildringernes nuancer viser i hvilken grad, det lykkedes ham at opnå kontakt med såvel amerikanere som japanere.

Michael H. Clemmesen